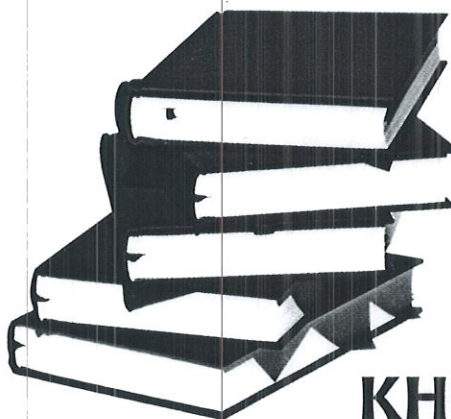

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ - СКОПЈЕ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

[ANNUAL]

книга 35

Скопје, 2009

Анастасија Киркова-Наскова

ПОКАЗАТЕЛИ НА СТРАНСКИ ИЗГОВОР ВО АНГЛОМАКЕДОНСКИОТ МЕЃУЈАЗИК

Изговорот како јазична компонента манифестира најголема варијантност кај изучувачите на странски јазик. Ова се рефлектира во појавата на јазичниот феномен странски изговор чија природа е многу сложена и неминовно влијае на учесниците во комуникацијата.

Усвојувањето на гласовниот систем на јазик кој не е мајчин е процес при кој од изучувачот се очекува успешно да ги совлада сегменталните и прозодиските карактеристики на странскиот јазик. Тоа подразбира развивање на способност (или фонолошка компетенција) да ги дискриминира и артикулира новите и/или сличните фонеме, нивните дистрибутивни (алофонски) варијанти, дозволивите и недозволивите фонотактички низи, и секако правилата за слоговната структура, акцентот, интонацијата и ритамот. Искуствата од истражувачката и наставната практика посочуваат на заклучокот дека карактеристиките на мајчиниот јазик особено го одредуваат изговорот на изучувачот т.е. во обид да ги совлада странските гласови, тој ја прилагодува нивната артикулација под влијание на мајчините гласови. Како резултат на преклопувањата што се јавуваат меѓу двата фонолошки системи се јавува изговор со странски примеси или „странски изговор“. Оваа лингвистичка појава е особено очигледна во говорната комуникација каде фонолошките сличности и разлики помеѓу двата јазика се јасни показатели за соговорникот во однос на јазичното потекло на говорителот. Компаративната анализа на мајчиниот и странскиот гласовен систем не ги открива нијансите кои би го помогнале или кои го попречуваат усвојувањето на правилниот изговор. Исто така, фонолошките феномени кои се очигледно различни, не секогаш се перципираат од изворните говорители како грешно изговорени; некои се прифаќаат со поголема толерантност додека пак други се третираат како отстапувања во изговорот кои водат кон неразбирливост и лоша комуникација.

1. Предмет и цел на истражувањето

Нашето истражување се концентрира на македонскиот изучувач на англискиот јазик и прави обид да објасни на кој начин тој ја совладува компонентата изговор при усвојувањето и изучувањето на англискиот јазик,

поточно, како го приспособува изговорот под влијание на мајчиниот јазик, а сепак останува доволно разбирлив за да оствари лесна и брза комуникација.

Предмет на овој магистерски труд е дескриптивната анализа на англомакедонскиот меѓујазик со посебен осврт на показателите на странски изговор препознаени од изворни говорители на англискиот јазик. Под *англомакедонски меѓујазик* го подразбираме англискиот говор на македонските изучувачи на англискиот јазик кој тие го практикуваат при комуникација. Станува збор за „...структуриран систем кој изучувачот го создава во дадена фаза на неговиот развој“ (Ellis 1995: 47), односно за јазична варијанта која е сè уште во фаза на развој при процесот на усвојување на новиот јазик, поради што е неконстантна и подложна на промени, подобрување или фосилизација. Во таа смисла, овој говор содржи карактеристики на **мајчиниот јазик**, како прв јазик (‘L1’) на изучувачите, во случајов македонскиот, и на **странскиот јазик** како втор јазик (‘L2’) односно јазик што се изучува, во случајов англискиот јазик¹. Под *показатели на странски изговор* ги подразбираме оние дистинктивни гласови од англискиот фонолошки систем кои изворните говорители на англискиот јазик ги перципираат како девијантни (или неправилни) во однос на стандардната варијанта на англискиот јазик која тие ја говорат. Под *странски изговор* поконкретно подразбираме „непатолошки говор типичен за изучувачите на странски јазик кој се разликува на делумно систематски начин од карактеристиките на говорот на изворните говорители на еден дијалект“ (Munro 1998: 139 кај Southwood & Flege 1999: 335). Терминот „странски акцент“, кој често се употребува од македонските говорители со слично значење, свесно го избегнуваме поради повеќезначноста на зборот „акцент“ во македонскиот јазик. Следствено, целта на овој магистерски труд е да утврди кои вокални и консонантски сегменти се забележливи во изговорот на македонските изучувачи на англискиот јазик и се проценуваат како неанглиски од страна на изворните говорители на англискиот јазик. Истовремено, се разгледува и прашањето дали изворните говорители кои говорат различни варијанти на англискиот јазик како мајчин јазик различно ги перципираат девијантните гласови и кои се заедничките карактеристики за сите групи.

Обемот на студијата е ограничен на сегменталната анализа (иако одредени прозодиски аспекти кои се појавија како интересни забелешки исто така се накратко дискутирани). Основен двигател беше нашето искуство во наставата по англиски јазик и согледувањата кои сме ги стекнале во училиница во однос на тешкотиите со кои се соочуваат македонските изучувачи на англискиот јазик при усвојувањето на компонентата изговор.

¹ За повеќезначноста на дихотомијата L1- L2 и тешкотиите со нивните преводни еквиваленти говорат Бугарски (Bugarski 1983-84: 55) и Јанева (Јанева 1988: 29). Имајќи го предвид јазичното искуство на нашите испитаници и контекстот во кој е изучуван и користен англискиот јазик, се одлучивме да го користиме преводниот пар *мајчин јазик – странски јазик* насекаде низ студијата.

2. Методологија на истражувањето

За целите на истражувањето беше осмислен и спроведен експеримент во кој англискиот говор на македонски изворни говорители беше проценет од страна на англиски изворни говорители со помош на специјално креирана компјутерска веб-апликација која беше користена како инструмент за прибирање на податоци.

Вкупно 17 македонски изворни говорители беа снимени како продуцираат спонтан говор на англиски. Основна карактеристика на групата беше нејзината хомогеност: сите испитаници беа по потекло од Скопје, на возраст од 19-25 години, студенти при Катедрата за англиски јазик и книжевност, со степен на познавање на англискиот јазик Б2 и Ц1, никој од нив немал подолг престој во земја од англиското говорно подрачје. Еден англиски изворен говорител исто така беше снимен и имаше улога на контролен испитаник. Снимките на македонските испитаници и англискиот контролен испитаник беа обработени (паузите скратени и нивелирани), а потоа подложени на тест за автентичност. Вкупното времетраење на конечните снимки кои потоа беа користени како стимулни материјали во веб-апликацијата изнесуваше 373 секунди (околу 6 минути).

Вкупно 14 англиски изворни говорители учествуваа во експериментот во улога на оценувачи. Истите беа на возраст од 28-71 години, универзитетски кадар со фонетско-фонолошка експертиза, а некои од нив и со претходно искуство како оценувачи во слични студии. Оценувачите ги говорат следните варијанти на англискиот јазик: британски англиски (6), американски англиски (6), ирски англиски (1) и канадски англиски (1).

Веб-апликацијата се состоеше од повеќе делови распределени на посебни интернет-страници: а) вовед со општи инструкции за експериментот; б) прозорче за внесување на корисничкото име и лозинката за пристап; в) согласност за учество во експериментот; г) прашалник за лични податоци на оценувачите; д) аудиоснимки од македонските испитаници со 4 прашања (кои се повторуваат за секој испитаник) за консонантски варијабли, вокални варијабли, скала за проценка на степен на странски изговор и општи варијабли за проценка на изговор; ф) коментар за општ впечаток на англомакедонскиот говор; и е) коментар за експериментот. Од оценувачите се очекуваше да ги преслушаат аудиоснимките за секој испитаник и да ги одговорат прашањата давајќи експертска проценка. Прашањата беа од комбиниран тип со цел добивање на посепфатна слика за показателите на странски изговор во англомакедонскиот говор, односно истите опфаќаа: а) прашања за прибирање на податоци од квантитативна природа (список на понудени варијабли за обележување) и б) прашања за прибирање на податоци за квалитативна проценка (отворени прашања со прозорчиња за коментар). Обележаните одговори и коментарите беа меморирани во база на податоци кои потоа беа статистички обработени. Времетраењето на експериментот

зависеше од темпото на одговарање на оценувачот (во просек 1-1,5 час според забелешките на оценувачите кои ја спроведуваа пилот верзијата на експериментот).

3. Резултати

Анализата на резултатите е поделена на два дела: основна и дополнителна. Во основната анализа се толкувани резултатите поврзани со фреквентната дистрибуција на консонантските и вокалните сегменти кои се забележливи во изговорот на македонските изучувачи на англискиот јазик и се проценуваат како неанглиски од страна на изворните говорители на англискиот јазик. Во неа се разгледуваат одговорите на 12 оценувачи, 6 од британско и 6 од американско потекло, како една група и како две групи. Во дополнителната анализа се коментираат неколку интересни појави кои произлегоа од одговорите на сите 14 оценувачи.

При проверка на степенот на усогласеност на оценувачите (како една група) преку споредба на нивните проценки за степенот на странски изговор по испитаник, тие демонстрираа висок степен на усогласеност во своите проценки, што е особено важно за релевантноста на сегменталните проценки. Исто така, беше утврдено дека сите македонски испитаници се оценети како говорители со странски изговор.

Според податоците од корпусот, од сите консонантски варијабли, најмногу отстапувања во говорот на македонските испитаници се забележани при обезвучување на звучните консонанти (опструенти) во финална позиција и тоа кај двете групи оценувачи во речиси идентичен број. Освен оваа сличност, се забележува голема усогласеност и во одговорите кај денталните фрикативи кои се изговараат како дентални експлозивни т.е. /ð/ изговорено /d/ и /θ/ изговорено /t/. Иако со помала зачестеност, сличност меѓу двете групи се забележува и кај следниве варијабли: глоталното /h/ се изговара како веларно /x/, /ŋ/ се изговара /ŋk/ или /ŋg/, т.е. се додава /k/ или /g/, посталвеоларното /l/ се изговара како едноударно /r/ и билабијалното /w/ се изговара како лабио-денталното /v/. Во однос на разликите помеѓу двете групи изворни говорители, се чини дека на американските оценувачи повеќе им пречи неаспирањето на безвучните експлозивни /p, t, k/ и дентализацијата, т.е. кога алвеоларните /t, d/ се изговараат како дентални. Од друга страна, на британските оценувачи им пречи вметнувањето на /l/ во секоја позиција на зборот.

Кај изговорот на вокалите, се чини дека оценувачите покажуваат поголема толерантност во однос на консонантите. Сличност се забележува кај препознаените отстапувања во должината на вокалите, за која покажуваат прилична усогласеност. Останатите варијабли (/æ/ > /e/, /ə/ > /a/, /ʌ/ > /a/, /əʊ/ > /ou/, /eɪ, aɪ, oɪ/ > /ej, aj, oj/, /ɪə, eə, uə/ > /ɪl, el, ul/) се поретко обележани,

но и кај нив забележуваме кај едни поголема усогласеност меѓу групите, а кај други помала усогласеност меѓу групите. Поиндикативни се разликите: американските оценувачи повеќе ги забележуваат отстапувањата во квалитетот на вокалите /æ/ и /ʌ/ кои се изговараат како /e/ односно /a/ за разлика од британските оценувачи на кои ваквите отстапувања помалку им пречат.

Иако оваа студија се заснова на сегменталната анализа, не можеме да го занемариме фактот дека говорот секогаш се восприема како севкупност од повеќе елементи (т.е. не само од сегменталните). Од таа причина, ги споредивме параметрите кои влијаат на општиот впечаток на перципираниот говор на испитаниците. Што се однесува до севкупниот впечаток и параметрите кои најмногу влијаат на оценувачите при проценката на степенот на странски изговор, резултатите покажуваат дека највлијателни се (во редослед од најмногу кон најмалку): консонантите, интонацијата, ритмот, вокалите, граматичките грешки, акцентот, карактеристичниот глас на говорителот, и брзината на зборување (побрзо, побавно). Исто така, со групирање на испитаниците според индивидуалната вредност за општ странски изговор, се забележува една доминантна варијабла која го оддава странскиот изговор. Со други зборови, ако изговорот се перципира како добар и се движи кон изговор на изворен говорител, она што го открива испитаникот се консонантите; ако изговорот се перципира како изговор со забележливи странски примеси, но е задоволителен, она што го открива испитаникот е интонацијата; и, ако изговорот се перципира како лош и со изразити примеси, она што го издава испитаникот се вокалите и граматичките грешки.

Во делот за слободен коментар, оценувачите беа замолени да посочат конкретни примери (зборови) каде забележале сегментално отстапување. Освен коментари за понудените варијабли, оценувачите даваа коментар и за отстапувањата кои ги забележале, а не се опфатени со варијаблите. Резултатите, сумарно, ги делиме во три групи и поткрепуваме со примери од корпусот:

a) сегментални отстапувања

- обезвучување во крајна позиција: *days* (z>s), *and* (d>t);
- озвучување во средишна позиција: *increases* (s>z), *kindergarten* (t>d);
- дентализација на фрикативи: *thing* (θ >t), *this* (ð >d);
- веларизација на фрикатив: *helping* (h>x);
- веларизација на латерал: *life* ([l] > [ɫ]);
- неаспирирање на безвучните експлозивни: *person* ([p^h] > [p]), *tennis* ([t^h] > [t]);
- додавање на консонант: *swimming* (ŋ+k/g);
- испуштање на консонант: *didn't* [dɪnt];
- кратење на вокалите: *food* (u:>ʊ), *talk* (ɔ:>ɒ), *these* (i:>ɪ);

- подигање на вокалите: *sandy* (æ > e), *children* (ɪ > i), *lot* (ʊ > o),
- спуштање на вокалите: *love* (ʌ > a), *important* (ə > a), *confidence* (ə > e);
- монофтонгизација на дифтонзите: *place* (eɪ > e), *there* (eə > e), *really* (ɪə > i), *ago* (əʊ > o);
- хиперкорекција: *consider* (ɪ > i:), *ten* (t > θ), *drama* (ɑ: > æ);
- американско влијание (преференција): *sport* (r-insertion), *beautiful* (t-voicing), *class* (ɑ: > æ), *abroad* (ɔ: > a), *stopped* (ʊ > a);

б) супрасегментални отстапувања

- нагорна интонација;
- неочекувани паузи;

в) слен говор

- неупотреба на редуцираните форми;
- испуштање или додавање на консонанти на крајот од зборот или на границата меѓу два збора.

Оценувачите од ирско и канадско потекло не беа дел од основната анализа бидејќи еден претставник не може да се смета за група. Но, споредбата на нивните одговори со заклучоците од основната анализа посочува на конзистентност. Овие оценувачи, исто така, перципирале најмногу отстапувања кај консонантите, поточно при нивното обезвучување во финална позиција. Кај вокалите повторно се забележува поголема толерантност во однос на консонантите. И двајцата оценувачи повеќе отстапувања забележале кај варијаблата /æ/ изговорено како /e/. Ирскиот оценувач забележал и кратење на вокалите; кај канадскиот оценувач оваа варијабла не беше често обележана.

Резултатите од истражувањата кои се занимаваат со влијанието на формалната инструкција во подобрувањето на изговорот посочуваат на позитивна корелација. Овој труд немаше за цел да ја тестира валидноста на овој фактор. Сепак, имајќи го предвид фактот дека дел од испитаниците имаа, а дел немаа добиено формална фонетско-фонолошка инструкција во своето академско образование, забележавме дека првите, студенти од втора година, беа подобро оценети во однос на индивидуалните проценки на странски изговор, наспроти вторите, студенти од прва година, чиј изговор беше полошо оценет. Овој заклучок укажува на позитивното влијание на формалната фонетско-фонолошка инструкција врз англискиот говор на испитаниците.

Анализата на импресионистичките коментари на оценувачите за англомакедонскиот говор го наметнува заклучокот дека и покрај отстапувањата на сегментално и прозодиско ниво, англомакедонскиот говор е „разбирлив и јасен“ и „лесно приспособлив за комуникација и може да се

слуша подолго време“. Се чини дека неанглиската „интонација и ритам“ е веднаш забележлива, особено неупотребата на редуцирани форми, паузирање на неочекувани места, нетипични нагорни тонови, кратки тонски фрази, повторлива интонација, стакато ритам (сумарно).

4. Дискусија

Дискусијата за добиените резултати има за цел да даде појаснување за појавата на сегменталните отстапувања во англомакедонскиот меѓујазик посочени од изворните говорители на англискиот јазик, согласно најновите сознанија од истражувањата во овој домен, релевантната референтна литература и нашето искуство во наставата. Најпрво ќе ги разгледаме резултатите за консонантите и вокалите посебно, потоа резултатите од општите варијабли кои влијаат на севкупниот впечаток за степенот на странски изговор и, на крајот, резултатите од импресионистичкиот коментар на оценувачите.

Се чини дека најважен заклучок за консонантските сегменти е дека изворните говорители на англискиот јазик особено го забележуваат обезвучувањето на звучните консонанти (опструенти) во финална позиција од страна на македонските говорители. Добиениот резултат е во согласност со заклучоците од истражувањата и искуството на Силјаноски (1976, 1993). Овде само ќе надополниме и ќе потсетиме дека оваа појава е од фонетска природа, има ограничена дистрибуција и се јавува по автоматизам: директен трансфер на фонолошкото правило од мајчиниот јазик; фактот што изворните говорители ја посочија појавата како отстапување укажува на негативен трансфер (Odlin 2000). Исто така, сметаме дека посочените примери на обезвучување и озвучување на консонантите во средината на зборот повторно се должат на негативен трансфер на правилото за едначење по звучност во македонскиот јазик или идиосинкрстична хиперкорекција кај некои од испитаниците.

Адаптациите на англиските гласови во однос на местото на образување во англомакедонскиот говор имаат: а) фонемска природа (кога еден глас не постои во мајчиниот јазик и се изговара со најблискиот еквивалент); и б) фонетска (алофонска) природа (кога гласот постои во мајчиниот јазик, но се разликува по едно обележје; тој се изговара по автоматизам како мајчиниот глас). Пример за фонемска адаптација е изговорот на англиските денални фрикативи како македонски денални експлозивни (/ð/ > /d/ и /θ/ > /t/). Иако овие два гласа се карактеризираат со мал функционален полнеж (т.е. малубројни се минималните парови во кои /θ/ и /ð/ се контрастираат) (Catford 1987), сепак тие се дел од многу граматички зборови кои се во честа употреба во англискиот јазик (Collins & Mees 2006), на што сметаме дека се должи и застапеноста на оваа варијабла во нашиот корпус. Реакциите на изворните говорители ги рефлектираат тврдењата на Гимсон (Gimson 1994; Cruttenden 2001) дека фрикативниот систем на англискиот јазик мора да се усвои од

изучувачите во целост со цел да се постигне минимум разбирливост во комуникацијата. Друг пример претставува изговорот на билабијалното /w/ како лабио-дентално /v/, што исто така не се толерира од изворните говорители имајќи го предвид фонемскиот статус на /w/ во англискиот јазик. Овде треба да напоменеме дека оваа варијабла се карактеризира со многу мала зачестеност во нашиот корпус, што, сметаме, се должи на малкуте примери на овој контраст кои се јавија во спонтаниот говор на испитаниците; сепак, кога се јавуваат, изворните говорители ги обележуваат како девијантни. Што се однесува до фонетската адаптација на англиските гласови во англомакедонскиот говор, примери за ова наоѓаме во изговорот на: а) англискиот глотален фрикатив /h/ како македонски веларен фрикатив /x/; и б) англиските алвеоларни експлозивни /t, d/ како македонски дентални експлозивни. За разлика од /h/ > /x/ кое им пречи на изворните говорители, дентализацијата на алвеоларните експлозивни не претставува изразито забележителна девијација, што веројатно се должи на фактот дека не ја нарушува комуникацијата (Gimson 1994; Cruttenden 2001).

Во англомакедонскиот говор /ɲ/ често го губи својот фонемски статус и добива алофонски, што се манифестира со вметнување на консонантите /k/ и /g/ во позиции каде не би требало да се појават во англиските зборови, а што претставува трансфер од македонскиот јазик и има дистрибутивна природа (Силјаноски 1993; Gimson 1994; Cruttenden 2001; Giegerich 2005).

Најголемо изненадување претставуваше необележаноста на варијаблата за неаспирирање на англиските безвучни експлозивни /p, t, k/, што е во спротивност на тврдењата на некои автори дека аспирирањето на овие консонанти е важен акустички показател во англискиот јазик и влијае на јасноста на пораката (Cruttenden 2001; Силјаноски 1993). Исто така, нè изненадија и честите коментари за тврдиот изговор на /l/. Оваа појава е особено интересна имајќи предвид дека артикулацијата на алофоните не би требало да претставува проблем за Македонците, бидејќи двата алофона постојат во двата јазика и се акустички слични. Но, нивната различна дистрибуција во англискиот и во македонскиот јазик пред вокалите очигледно резултира со отстапувања забележливи од изворните говорители.

Типична карактеристика на англомакедонскиот говор е вметнувањето на /l/ во секоја позиција на зборот. Во однос на оваа варијабла, британските и американските говорители демонстрираа најдрастична разлика, т.е. Британците оваа појава ја забележуваат како отстапување од британскиот модел, додека Американците не ја забележуваат, бидејќи е дел од американскиот модел. Значи, дистрибутивните разлики на овој глас во двете територијални варијанти на англискиот јазик влијаат на англискиот изговор на македонските изучувачи, кои, пак, ваквата опција ја користат како стратегија за полесна комуникација (што е вообичаено и за други неизворни говорители, според Çelik 2008). Сепак, и двете групи го забележуваат македонскиот алвеоларен едноударен изговор на /r/, кој по квалитет е различен од

британската посталвеоларна реализација /ɹ/ и американската ретрофлексна реализација /ɻ/.

Како што се очекуваше, при артикулација на вокалите, Македонците демонстрираат најголеми отстапувања во должината на вокалите, што е во согласност со теорискиот *Модел за изучување на говор* на Флеги (Flege 1995, 2002, 2003), односно ако должината не постои во јазикот како акустички показател, тогаш се перципираат само спектралните показатели (по принцип на сличност). Ова особено го забележуваат изворните говорители. Исто така, тие во корпусот забележаа и издолжување на кратките вокали; при преслушување на материјалот заклучивме дека до оваа појава доаѓа поради: а) хиперкорекција; б) експресивен акцент на слогот кој го содржи краткиот вокал; и в) на границата меѓу два збора наместо пауза или при двоумење.

Кај јазичните системи со драстично различен број на вокали, како што е случајот со англискиот и македонскиот јазик, се јавува тешкотија при перцептивната диференцијација и соодветната артикулација на вокалите која се должи на меѓујазичната фонетска сличност (Strange 2007). Притоа, странските гласови се интерпретираат како примери на најсличниот мајчин вокал и како таков го продуцираат. Како што покажаа резултатите, кај најсличниот вокален контраст /e/-/æ/, доколку се греша, причината за оваа грешка е од перцептивна природа, бидејќи и двата члена на контрастот се идентификуваат како примери на една иста категорија (во случајот /e/). Ова е во согласност со испитувањата на перцепцијата и продукцијата на вокалите кај изучувачи со друго јазично потекло кои демонстрираат иста тенденција (Bohn 1995; Flege & MacKay 2004). Според тоа, инвентарот на мајчиниот јазик влијае врз изговорот на англиските вокали, што се манифестира со подигање или спуштање на вокалите, односно, се јавува стремеж странските вокали да се приспособат на вокалите на мајчиниот јазик. Слично толкување е прифатливо и за /ʌ/ изговорено како /a/ и /ə/ изговорено како /ʌ/ или /a/.

Што се однесува до дифтонзите, при анализа на дескриптивната статистика лесно може да се дојде до заклучок дека кај дифтонзите се јавуваат мали отстапувања врз основа на слабата обележаност на понудените варијабли. Но, анализата на слободните коментари на оценувачите откри дека во англомакедонскиот говор типична појава е монофтонгизацијата на дифтонзите, при што тие се реализираат како чист вокал со сличен квалитет, но не ист, на еден од елементите (почесто првиот) на дифтонгот.

Добиените резултати од анализата на општите варијабли кои влијаат на степенот на странски изговор ги издвоија консонантите, интонацијата и вокалите како највлијателни индикатори на странски изговор. Во врска со консонантите и вокалите, овој резултат го поткрепува заклучокот на повеќе автори дека правилната артикулација на консонантите е поважна за комуникацијата на англиски јазик од стремежот да се артикулираат вокалите како изворно англиски (Gimson 1994; Cruttenden 2001; Jenkins 2000); овој факт има сериозни педагошки импликации.

Забележувањето на прозодиските елементи заслужува посебно внимание. Во прашањата од отворен тип, оценувачите посочија на неанглиската прозодија на англомакедонскиот говор. Иако не беше примарно разгледуван, овој исход беше очекуван поради природата на задачата во стимулните материјали, имено, спонтаниот говор. Дополнително на зборовите каде јасно се забележуваат сегменталните отстапувања, ваквиот тип на задача вклучува и карактеристики на говорот кои се супрасегментални како акцент, интонација и ритам. Отстапувањата што изворните говорители ги опишаа, а се однесуваат на прозодијата, го рефлектираат македонскиот интонациски модел во англомакедонскиот говор: еднаква зачестеност/должина на нагласени и ненагласени слогови која резултира со неупотреба на редуцирани форми, кратки тонски фрази со чести паузи, неочекувани нагорни тонови. Ваквото влијание на интонацијата на мајчиниот јазик е во согласност со резултатите од другите студии каде прозодијата се јавува како највлијателен фактор за проценка на странскиот изговор (van Els & de Bot 1987; Anderson-Hsieh, Johnson & Koehler 1992; Magen 1998; Moyer 1999).

При општата проценка на странски изговор, освен фонолошкото, треба да се земат предвид и другите јазични нивоа при говор: синтаксата, морфологијата, лексичката флуентност и идиоматската јазична употреба. Овие домени, во фазата на меѓујазик, исто така подлежат на менливост и резултираат со граматички грешки во говорот на изучувачот, кои пак влијаат врз севкупниот впечаток кај изворните говорители. Значи, отстапувања од јазичната варијанта на изворниот говорител може да се јават на повеќе нивоа и секое да придонесе за впечатокот дека во говорот се присутни примеси на странски изговор (Derwing & Munro 1997: 15; Moyer 1999: 97). Ваквиот кумулативен ефект се појави и во нашето истражување (во слободните коментари некои од оценувачите даваа примери за граматичките грешки и неидиоматската фразеологија во говорот на испитаниците).

Еден од поважните заклучоци кои произлегоа од анализата на отворениот тип на прашање за општиот впечаток за англомакедонскиот говор е дека тој е *разбирлив* и *јасен* за англиските изворни говорители. Коментари од овој тип се јавуваа и кај оние испитаници кај кои беше забележан поизразит странски изговор. Ова е во согласност со резултатите од истражувањата на Манро и Дервинг, кои се занимаваат токму со повеќедимензионалната природа на странскиот изговор. Тие доаѓаат до заклучок дека: „во случаи кога кај испитаниците примесите на странски изговор се особено истакнати, тие не влијаат на разбирливоста на кажаното“ (Derwing & Munro 1997: 11); односно дека: „присуството на изразит странски изговор не подразбира намалена разбирливост и јасност на исказот“ (Munro & Derwing 1999: 303). Сепак, за разлика од студиите на Манро и Дервинг, должни сме да напоменеме дека во оваа студија не беа извршени поединечни проценки за параметрите разбирливост и јасност за секој испитаник.

На крајот, врз основа на изведената анализа и можно толкување на добиените резултати во ова истражување, можеме да заклучиме дека трите најиндикативни показатели на странски изговор во англомакедонскиот меѓујазик се:

1. Обезвучување на звучните консонанти (опструенти) на крајот од зборот;
2. Скратување на природната должина на вокалите (или недискриминирање на различната должина на вокалите);
3. Замена на англиските (интер)дентални фрикативи со македонските дентални експлозивни.

Интересно е да се забележи поврзаноста на првиот и вториот показател. Имено, во англискиот јазик, безвучниот консонант секогаш ја скратува должината на вокалот кој му претходи. Оттука може да се заклучи дека при секое обезвучување на консонантот во крајна положба на зборот, доколку му претходи вокал, тој ќе биде скратен автоматски, со што се губи (се намалува) значајна информација во акустичкиот сигнал, па соговорникот е можно да не ја разбере пораката и да мора да се потпре на контекстот за да се оствари успешна комуникација.

5. Заклучок

Согласно со добиените резултати, профилот на еден македонски изучувач на англискиот јазик (според нашиот примерок) ги поседува следниве карактеристики:

- а) *консонантите* – ги изговара јасно, но целосно ги обезвучува на крајот од зборот; непостојните англиски гласови ги заменува со најблискиот македонски еквивалент (/ð/ > /d/; /θ/ > /t/; /w/ > /v/), додека сличните фонетски ги приспособува според местото или начинот на образување (/h/ > /x/; /t, d/ > /t̚, d̚/; /ŋ/ > /ŋk, ŋg/); не прави разлика во квалитетот на британското /ɹ/ или американското /r/ и како едноударно или повеќеударно /r/ го изговара во сите позиции под влијание на американскиот модел и англиската ортографија; латералот /l/ го изговара потврдо; аспирираните алофони [p^h, t^h, k^h] ги реализира или слабо или воопшто не ги аспирира;
- б) *вокалите* – целосно ги приспособува на македонскиот петчлен систем, ја скратува нивната природна должина (/i:/ > /i/; /a:/ > /a/, /ar/; /ɔ:/ > /o/, /or/; /u:/ > /u/, /ɜ:/ > /ər/) или

ги изговара со приближен квалитет поради благо поткревање или спуштање на јазикот (/æ/>/e/; /ʌ/>/a/; /ə/>/a/; /ɪ/>/i/; /ʊ/>/u/; /ɒ/>/o/); дифтонзите не ги реализира со глајд, туку ги изговара како еден малку издолжен монофтонг или одделно ги изговара двата елементи на дифтонгот;

- в) *слен говор, акцент и интонација* – наизменично користи нагласени и ненагласени слогови со еднаква должина, ретко или воопшто не употребува редуцирани форми, зборува со кратки тонски фрази со чести паузи, исказот го завршува со нагорни тонови².

Релевантноста на добиените резултати ја гледаме во нивната можна примена во наставата на англискиот јазик како странски од аспект на подобрување на компонентата изговор. Во таа смисла, а имајќи ја предвид популаризацијата на англискиот јазик во меѓународната комуникација, односно, глобалната тенденција на изучување и користење на англискиот јазик, во наставата треба да се земат предвид потребите и мотивите на изучувачите за изучување на англискиот јазик. Следствено, согледуваме две ситуации кои наметнуваат инаква педагошка апликација на добиените резултати: а) целта на изучувачот е да усвои фонолошка компетенција на ниво на изворен говорител согласно нормите на една од доминантните англиски варијанти; и б) целта на изучувачот е да го користи англискиот јазик во меѓународна комуникација со други изворни и неизворни говорители на англискиот јазик, при што основниот предуслов за успешна комуникација е да се разбере пораката.

Во првиот случај, изучувачот треба да внимава на подобрување на изговорот и да се стреми правилно да го усвои фонолошкиот систем на англискиот јазик. Имајќи го предвид фактот дека во целина англомакедонскиот говор е прилично разбирлив и јасен и покрај сегменталните и прозодиските отстапувања, формалната инструкција не би требало да се фокусира на секој поединечен аспект за намалување на примесите на странски изговор, туку само на оние аспекти во говорот на изучувачот кои се екстремно девијантни и директно влијаат на разбирањето на исказот од страна на слушателот, т.е. ја попречуваат комуникацијата (Munro & Derwing 1999: 305). При формалната инструкција треба да се земе предвид нивото на компетенција во јазикот на изучувачот. Изучувачите кои се на почетно ниво ќе имаат поголема корист од сегменталната инструкција (фонемски и

² Оваа генерализација ја бележиме со доза на резервираност бидејќи сметаме дека ваквата карактеристика се појави во нашиот корпус како типично обележје на изговорот на младата популација од Скопје (сите македонски испитаници во нашето истражување се типични претставници на таа популација).

фонетски разлики и отстапувања), додека изучувачите кои се на повисоко јазично ниво (средно и напредно) би имале поголема корист од прозодиска инструкција (Derwing & Munro 1997: 15). Според Моје (Moyer 1999: 99), за да можат изучувачите да достигнат фонолошка компетенција на изворен говорител, потребно е во наставните програми да се инкорпорираат повеќе снимени материјали со автентичен говор помеѓу изворни говорители во различни контексти и со различен емотивен ефект. Во почетокот изучувачите треба да бидат изложени на ваков говор одреден „тивок“ период со цел да се зајакне кај нив сензитивноста за реченичната граница искажана со акцентот и интонацијата како и илокуторната димензија на исказот, а потоа да се обидат да продуцираат сличен говор. Со други зборови, ваквата изложеност ќе ја зајакне свесноста на изучувачот за важноста на фонолошката флуентност за ефикасна комуникација. Имајќи ја предвид, пак, важноста на интонацијата за дискурсна флуентност, истражувањата во оваа област посочуваат на очигледната потреба да се инкорпорира супрасегменталната инструкција во наставата (Derwing, Munro & Wiebe 1998; Derwing & Rossiter 2003). На академско ниво, јасна е нужноста за дизајнирање на наставен план кој ќе опфаќа формална инструкција за: а) *перцепција* на гласовите (вежби за дискриминација и транскрипција, изложеност на различни варијанти на англискиот јазик и сл.); б) *продукција* на гласовите (корективни изговорни вежби, вежби за зборовниот и реченичниот акцент, интонациски вежби итн.); и в) *фонетска свест* (вежби за подигање на свеста за правилниот изговор, конзистентност во примената на новите правила и совети за автономно учење).

Во вториот случај, изучувачот се стреми кон општа разбирливост во комуникацијата, а не компетенција на изворен говорител односно взаемно разбирање на релација изворен-неизворен и/или неизворен-неизворен говорител. Џенкинс (Jenkins 2000: 159) во своите истражувања забележува дека одредени елементи од англискиот јазик мора да се усвојат правилно за да не дојде до нарушување на говорната интеракција заради недоразбирање. Клучните елементи ги сумира во својот модел *Lingua Franca Core*, поконкретно: 1) сите консонантски гласови (освен интерденталните фрикативи и алофоните на /l/); 2) аспирираните алофони на /p, t, k/ и опозицијата јак/слаб консонант; 3) да не се испуштаат консонанти во консонантските низи; 4) разграничување на должината на вокалите; и 5) правилна артикулација на стожерниот акцент и негова распределба во тонската фраза. Без да навлегуваме во детали можеме да резимираме дека со исклучок на 1) и 3), резултатите од ова истражување покажаа дека македонските изучувачи би имале потенцијални тешкотии со 2), 4) и 5). Токму на овие аспекти предлагаме да се обрне посебно внимание и вежба во наставата, особено во услови кога нема доволно време да се посвети на целосна фонетскофонолошка инструкција.

Се надеваме дека овој труд ќе ја подигне свеста за важноста на компонентата изговор при усвојувањето на странскиот јазик воопшто, не само кај изучувачите туку и кај наставниците кои со својот изговор исто така претставуваат модел врз основа на кој изучувачите го восприемаат странскиот јазик.

Консултирана литература:

Anderson-Hsieh, J., Jonson, R., and Koehler, K. (1992). The relationship between native speaker judgements of non-native pronunciation and deviance in segmental, prosody and syllable structure. *Language Learning*, 42 (4), 529-555.

Бабамова, Е. (1993). *Адаптација и асимилација на англизмите во македонскиот јазик*. Докторска дисертација. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Beddor, P. S., and Gottfried, T. S. (1995). Methodological issues in cross-language speech perception research with adults. In Strange, W. (Ed.), *Speech Perception and Linguistic Experience: Theoretical and Methodological Issues in Cross-Language Speech Research* (pp. 207-232). Timonium, MD: York Press.

Bohn, O.-S. (1995). Cross-language speech perception in adults: First language transfer doesn't tell it all. In Strange, W. (Ed.), *Speech Perception and Linguistic Experience: Theoretical and Methodological Issues in Cross-Language Speech Research* (pp. 279-304). Timonium, MD: York Press.

Bugarski, R. (1983-84). Terminologija u primenjenoj lingvistici. In Ridjanović, M. (Ed.), *Yearbook of the Association of Yugoslav Societies of Applied Linguistics*, Vol 7-8. (pp. 53-59). Zenica: Association of the Yugoslav Societies of Applied Linguistics.

Catford, J. C. (1987). Phonetics and the teaching of pronunciation: A systemic description of English phonology. In Morley, J. (Ed.), *Current Perspectives on Pronunciation* (pp. 87-99). Washington, DC: TESOL.

Çelik, M. (2008). A description of Turkish-English phonology for teaching English in Turkey. *Journal of Theory and Practice in Education*, 4(1), 159-175.

Collins, B., and Mees, I. M. (2006). *Practical Phonetics and Phonology: A Resource Book for Students*. London: Routledge.

Cruttenden, A. (Ed.) (2001). *Gimson's Pronunciation of English*. 6th edition. London: Arnold.

Dalton, C., and Seidlhofer, B. (2001). *Pronunciation*. Oxford: OUP.

Derwing, T. M., and Munro, M. J. (1997). Accent, comprehensibility and intelligibility: Evidence from four L1s. *Studies in Second Language Acquisition*, 19, 1-16.

Derwing, T. M., Munro, M. J., and Wiebe, G. (1998) Evidence in favour of a broad framework for pronunciation instruction. *Language Learning* 48(3), 393-410.

Derwing, T. M., and Rossiter, M. J. (2003). The effects of pronunciation instruction on the accuracy, fluency and complexity of L2 accented speech. *Applied Language Learning*, 13(1), 1-17.

Dimovska, P. (1980). *An Outline of the Pronunciation of English*. Skopje: Univerzitet „Kiril i Metodij“.

Ellis, R. (1995). *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: OUP.

Flege, J. E. (1995). Second language speech learning: Theory, findings and problems. In Strange, W. (Ed.), *Speech Perception and Linguistic Experience: Theoretical and Methodological Issues in Cross-Language Speech Research* (pp. 233-277). Timonium, MD: York Press.

Flege, J. E. (2002). Interactions between the native and second-language phonetic systems. In Burmeister, P., Piske, T., and Rhode, A. (Eds.), *An Integrated View of Language Development: Papers in honor of Henning Wode* (pp. 217-244). Trier: Wissenschaftlicher Verlag.

Flege, J. E. (2003). Assessing constraints on second-language segmental production and perception. In Meyer, A., and Schiller, N. (Eds.), *Phonetics and Phonology in Language Comprehension and Production, Differences and Similarities* (pp. 319-355). Berlin: Mouton de Gruyter.

Flege, J. E. and MacKay, I. R. A. (2004). Perceiving vowels in a second language. *Studies in Second Language Acquisition*, 26, 1-34.

Giegerich, H. J. (2005). *English Phonology*. Cambridge: CUP.

Gimson, A.C. (1994). *An Introduction to the Pronunciation of English*, revised 4th edition. London: Edward Arnold.

International Phonetic Association. (2005). *Handbook of the International Phonetic Association*. Cambridge: CUP.

Јанева, М. (1988). *Интернационализмите во англискиот и македонскиот јазик – контрастивна анализа*. Докторска дисертација. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Jenkins, J. (2000). *The Phonology of English as an International Language*. Oxford: OUP.

Конески, Б. (2004). *Граматика на македонскиот јазик*. Скопје: Детска Радост.

Leather, J. (1999). Second-language speech research: An introduction. In Leather, J. (Ed.), *Phonological Issues in Language Learning* (pp. 1-58). Oxford: Basil Blackwell.

- Magen, H.** (1999) The perception of foreign-accented speech. *Journal of Phonetics*, 26(4), 381-400.
- Moyer, A.** (1999). Ultimate attainment in L2 phonology: the critical factors of age, motivation, and instruction. *Studies in Second Language Acquisition*, 21, 81-108.
- Munro, M. J., and Derwing, T. M.** (1999). Foreign accent, comprehensibility and intelligibility in the speech of second language learners. In Leather, J. (Ed.), *Phonological Issues in Language Learning* (pp. 285-310). Oxford: Basil Blackwell.
- Odlin, T.** (2000). *Language Transfer: Cross-Linguistic Influence in Language Learning*. Cambridge: CUP.
- Pennington, M. C.** (2007). The context of phonology. In Pennington, M. C. (Ed.), *Phonology in Context* (pp. 1-24). Basingstoke: Palgrave.
- Савицка, И., и Спасов, Љ.** (1997). *Фонологија на современиот македонски стандарден јазик: сегментална и супрасегментална*. Скопје: Детска Радост.
- Силјаноски, В.** (1976). *Контрастивна анализа на фонолошките системи меѓу македонскиот и англискиот јазик*. Докторска дисертација. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Силјаноски, В.** (1993). *Увод во изговорот на англискиот јазик*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
- Southwood, M. H., and Flege, J.E.** (1999) Scaling foreign accent: direct magnitude estimation versus interval scaling. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 13(5), 335-349.
- Strange, W.** (2007). Cross-language phonetic similarity of vowels: theoretical and methodological issues. In Bohn, O.-S., and Munro, M. J. (Eds.), *Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege* (pp. 35-56). Amsterdam: John Benjamins.
- van Els, T., and de Bot, K.** (1987). The role of intonation in foreign accent. *The Modern Language Journal*, 71 (2), 147-155.

Anastazija Kirkova-Naskova

Abstract

This paper reports on the results of a recent study that aimed to detect and describe the most frequent vocalic and consonantal markers of Macedonian-English accented speech as perceived by native speakers of English and to find out whether native speakers who speak different standard variants of English perceive the same segments as non-native. A brief overview of the methodology design is presented with emphasis on the web application which was developed as a necessity due to lack of phonetically trained experts in Macedonia but also having in mind the benefits of the approach such as wider audience and fast results. Two types of data were collected: a) quantitative (frequency of phonetic segment variables and global foreign accent ratings on a 5-point scale), and b) qualitative (open-ended questions). The result analysis sheds light on the predicted phenomena and points out three variables as the most frequent markers of Macedonian-English accented speech: final obstruent devoicing, vowel shortening and substitution of English dental fricatives with Macedonian dental plosives. It also reflects additional phonetic aspects poorly explained in the available reference literature such as allophonic distributional differences between the two languages and intonational mismatch (sporadic use of weak forms and frequent inappropriate use of rising tones). Based on the listeners' responses, a detailed profile of the English speech produced by a Macedonian learner of English (the typical representative of our sample) is constructed and practical pedagogical implications are proposed.